

І. ПОСТАТІ

АНДРІЙ КОЦКА У СПОГАДАХ (до 100-річчя від дня народження)

УДК 7.071.1(477.87)

Марина КІЯК,

проректор Закарпатського художнього інституту

Анотація. У статті наведені спогади очевидців про Андрія Коцку – людину, талановитого художника, представника закарпатської живописної школи ХХ століття, одного з перших учнів та колег Адальберта Ерделі та Йосипа Бокшая.

Ключові слова: образотворче мистецтво, закарпатська школа живопису, художня освіта Закарпаття, традиції.

23 травня 2011 року виповнилося 100 років від дня народження відомого далеко за межами нашого краю живописця, народного художника України Андрія Андрійовича Коцки (1911-1987). Знаний як художник, він чимало зробив для свого міста як громадський діяч. В Ужгороді він був першим директором будинку народної творчості, готував як художник концерти крайових талантів, працював із Закарпатським народним хором, зрештою, з 1944 по 1945 роки за призначенням нової радянської влади Андрій Андрійович був першим начальником Ужгородської міської народної міліції, а головне – прославив місто, в якому творив, своїми мистецькими роботами.

Андрій був шостою дитиною в родині єпископського кучера Андрія Коцки та його дружини Алжбети Гураль. Все його життя пройшло на вулиці Винничній у м. Ужгороді. З шести років навчався спочатку у чоловічій народній школі, а потім у «горожанці».

У 1927 році А. Коцка вступає до Ужгородської півчо-учительської семінарії, де А. Ерделі викладав рисунок, та паралельно навчається в А. Ерделі та Й. Бокшая в Публічній школі малювання. Вплив А. Ерделі виявився настільки могутнім і вирішальним, що молодий Андрій обирає нелегкий шлях художника. Твори майстра 30-х років стали подією в закарпатському живописі того часу.

У 1931 році А. Коцка успішно закінчує семінарію та починає вчителювати в с. Тихий Великоберезнянського округу, де

працює п'ять років. Згодом у чині лейтенанта кавалерії служить у Чехословацькій армії. Впродовж 1937-1940 років працює вчителем у селах Кам'яниця та Сімер Перечинського району.

Слід нагадати, що в той час мало хто із закарпатських митців жив як «вільний художник»: Л. Кайг, Ю. Ендредій, Й. Бокшай, Ф. Манайло, Е. Контратович, А. Борецький, А. Добош були на викладацькій роботі; реставратором і бібліотекарем був Е. Грабовський, парафіяльним священиком – З. Шолтес. Навіть А. Ерделі багато років викладав у гімназії та учительській семінарії. Це збагатило закарпатських художників того часу життєвим досвідом, неабияким запасом спостережень, прекрасним знанням народного життя.

Уже в 1933 році в м. Ужгороді відбулася виставка робіт Андрія Коцки та Адальберта Борецького, тепло зустрінута публікою та критикою. Через два роки відкрилася персональна виставка Андрія Коцки, що також мала гучний успіх та закріпила за автором репутацію одного з найталановитіших живописців Закарпаття.

А. Коцка завжди багато працював не тільки як портретист, але і як пейзажист, який тонко відчуває красу і неповторну своєрідність Закарпаття.

У будинку на Винничній, що переданий м. Ужгороду сестрою Андрія Коцки, живуть не тільки його пензлі, що ніби й зараз готові написати карпатський пейзаж, а й те відоме личко верховинки. Його портрети того часу хвилюють і зворушують гостротою, емоційним ставленням художника до своїх моделей, у кожен пейзаж він вкладає глибоку особисту реакцію.

Він був освічений, інтелігентний, всебічно розвинений і помітно виділявся серед інших. Його життя не було легким, він змушений був сам заробляти, але завжди намагався бути ефектним. Так, у 1935 році (в той час Закарпаття входило до складу Чехословаччини) Андрія Коцку призвали на дійсну військову службу. При чеській владі вчителі шанувалися як високоосвічені люди і у війську могли служити лише офіцерами. Андрій Андрійович опинився перед вибором: служити в піхоті на повному державному утриманні чи в кавалерії, де була ефектна форма, але необхідно було мати власного коня. Звісно, що він вибрав кавалерію і за власні кошти купив прекрасного арабського скакуна.

У 1939 році в м. Будапешті (Угорщина) відбулася Всеугорська виставка образотворчого мистецтва, де за серію робіт «Жителі Турянської долини», Андрія Коцку нагороджують стипендією для навчання в Академії образотворчого мистецтва в Римі під керівництвом професора Ферруччо Феррацці. Після повернення з Італії в 1942 році він знову продовжує працювати в школі.

Андрій Коцка і в довоєнний, і в післявоєнний періоди завжди був в епіцентрі культурно-мистецького життя краю поряд із А. Ерделі, Й. Бокшаєм, Е. Контратовичем, Ф. Манайлом та іншими митцями. Художник був членом Товариства діячів образотворчого мистецтва на Підкарпатській Русі з 1933 року. Під час війни у 1940-45 рр. А. Коцка переховував картини за Ужгородом, щоб зберегти їх від розграбування, активно займався збереженням полотен для картинної галереї. Його сестра Ганна Андріївна згадує: «...як він чекав приходу нового життя! Він, на той час уже порівняно відомий художник, стає начальником міліції. Чому? Хотів захистити й наші культурні цінності. Майже весь день у місті пропадав, а вночі сідав за картини...» [1]. Андрій Андрійович мав письмовий дозвіл міської влади малювати з натури, щоб не звинуватили у шпигунстві.

У 1945 році київські художники, серед яких були В. Касьян, М. Глуценко, О. Шовкуненко, разом із закарпатськими митцями влаштували в Ужгороді спільну виставку, яка згодом побувала в містах Києві та Москві. Так відбулося знайомство столиці з творчою інтелігенцією Закарпаття.

Уже в 1946 році А. Коцка – серед засновників новоствореної Закарпатської організації Спілки художників України та один із перших викладачів (1948-1950) Ужгородського художньо-промислового училища (нині Коледжу мистецтв ім. А. Ерделі Закарпатського художнього інституту). У непрості 50-і роки, коли А. Ерделі та й інші закарпатські художники були звинувачені в космополітизмі, Андрій Коцка, а згодом і Ернест Контратович, Адальберт Борецький, Йосип Бокшай, Федір Манайло, Золтан Шолтес залишили викладацьку роботу в художньому училищі. Цим на довгі роки відсунулася мрія А. Ерделі та Й. Бокшай про академічний художній заклад, які, наприклад, були у Мюнхені чи Будапешті.

Барви – особлива для Коцки річ. Він увійшов в історію закарпатського живопису перш за все через свою власну палітру. Гармонію кольору, як її відчував Коцка, не вдається по-

вторити. А тим часом і досі про яскраві спалахи в закарпатській природі дехто каже: «Це Коцчині кольори».

На сторінках журналу «Юный художник» Андрій Андрійович так розкрив секрети своєї майстерності: «...Мало відшукати виразний типаж, скажімо, молодої селянки, потрібно ще знати мову, якою тільки й можна розповісти про її обличчя, поставу, одяг, оточення. І тут на допомогу прийшло народне мистецтво. Я помітив, що ткалі чи вишивальниці використовували всього два-три кольори. Але як вони їх обігрували! А якщо, подумав я, будувати свої роботи теж на зіставленні двох-трьох основних кольорів?» [2].

У 2001 році, коли проводилася активна робота з відкриття в м. Ужгороді вищого художнього навчального закладу – заповітної мрії А. Ерделі та Й. Бокшая, студенти вже на той час Коледжу мистецтв ім. А. Ерделі почали записувати спогади очевидців, у тому числі і викладачів коледжу про А. А. Коцку. З нагоди 100-річного ювілею класика хотілось би доповнити його відомий портрет цими спогадами.

Ректор Закарпатського художнього інституту Іван Іванович Небесник знав Андрія Андрійовича з 1978 року і, згадуючи про нього, розповідав словами самого художника про не-

*«Жіноча доля», 1957 рік,
папір, олівець*

легкі часи викладацької роботи в художньо-промисловому училищі. Викладаючи в училищі рисунок і живопис, він часто приносив студентам альбоми з творами італійських художників, світової класики, за що був звинувачений у розбещенні молоді буржуазною літературою. Художника часто звинувачували у невмінні професійно малювати, прописувати деталі. Щоб довести протилежне, Андрій Коцка створив ряд жіночих і кілька чоловічих портретів, де продемонстрував високий професіоналізм, але «...це вже не був Коцка. Як би він пішов цим шляхом, Україна не мала би неповторного художника, в мистецті якого так вдало

переплелися академічна підготовка, італійське мистецтво та глибоке знання закарпатської народної творчості» [3].

Про класика говорять добрі слова, а втім, художник був вельми неоднозначною особистістю. Павло Карлович Балла, колишній викладач Ужгородського художньо-промислового училища, один із директорів цього училища, який знав Андрія Андрійовича Коцку з 1946 року, характеризував його як «...людину незвичну, зі своїми дивацтвами, але дуже доброзичливу і віддану мистецтву... У нього була надзвичайно велика кількість фарб, пензлів, розчинників, полотен. Він дуже любив книги з мистецтва і привозив їх звідусіль. Якось художфонд отримав дуже хороший папір для графіки. Та поки правління вирішувало, кому скільки того паперу виділити, Андрій Коцка викупив увесь» [4].

Його сусід С. Т. Сюч згадував: «Андрій Андрійович усе своє життя присвятив творчості, віддавав мистецтву весь свій час, був дуже працьовитий, а тому, можливо, і був самотнім». Його стиль мінявся з роками. Навіть коли він став тим художником, яким його всі знають, все одно прагнув малювати інакше. В останні роки життя він майже не полишав майстерні, працював дома і пояснював, що в молоді роки мандрував удосталь, а тепер йому добре вдома. Багато робіт пізнього періоду творчості залишилися незавершеними, очевидно, давалися ознаки проблеми зі здоров'ям і це морально впливало на Андрія Коцку. «Я часто бачив його в майстерні сумним у своєму чорному робочому фартусі з пензлями в руках», – розповідав С. Т. Сюч [4].

Автор скульптурних портретів Андрія Коцки викладач коледжу М. М. Михайлюк [4] вважає, що не можна від'єднати творчого шляху художника від життєвого. У творчості Андрія Андрійовича відбилися різні життєві події, зокрема і те, що він розлучився з жінкою, яку любив, жив один. Мабуть, тому залишилася велика кількість жіночих портретів. Михайло Михайлович Михайлюк з 1979 року часто бував у майстерні Андрія Андрійовича. Згадує, що А. Коцка його радо приймав, як, зрештою, і всіх, хто до нього заходив, але дуже не любив, коли приходили без попередження.

«Малював він свої картини дуже повільно, – згадує І. І. Небесник. – Дарував рідко і то лише тим людям, які йому сподобались... Начальство практично зовсім не мало його картин...» [4].

Після виставки в будинку угорсько-радянської дружби у м. Будапешт (Угорщина) у 80-х роках Андрій Андрійович Коцка дуже захворів і лежав у лікарні. М. М. Михайлюк згадує: «...лежав він на койці, а в руках тримав альбом з рисунками... «Знаєш, Михайле, я як вийду, то буду зовсім інакше малювати...». «А як інакше? – запитував я себе... Якщо прослідкувати його ранні роботи, то А. Коцка малював як передвижник портрети класичні, а потім його закарпатська тематика не без впливу А. Ерделі, Й. Бокшая, Ф. Манайла... Які це були люди! Якщо у людини недобра душа, то вона не може творити такі речі як ці художники. Андрій Андрійович Коцка був одним із них – людиною з чистою душею і великим талантом» [4].

Його картини, як коштовності, набувають із часом все більшої ціни. У них є якась проста, та нерозгадана таємниця. Адже сьогодні, на насиченому ринку картин знаменитих закарпатців, практично нема копій з творів Андрія Коцки. Бо цього, кажуть, не повторити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Г. Коцка. Життя, мов спалах // Закарпатська правда. – № 96 (14530), 23.05.1991. – С. 3.
2. А. А. Коцка. О Родине, о подвиге, о своём пути и призвании художника размышляют ведущие мастера Украины // Юный художник. – № 5, 1982. – С.11-16.
3. І. І. Небесник. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект: Монографія. – Ужгород: Закарпаття, 2000. – 168 с.
4. Архів Коледжу мистецтв ім. А. Ерделі ЗХІ.

ANDREY KOTSKA IN HIS MEMOIRS (to 100th anniversary of his birth)

Marina KIYAK,

vice-prinsipal of Transcarpathian Art Institute

Annotation. *The article presents the eyewitness memories of Andrew Kotzka as a person, a talented artist, a representative of Transcarpathian painting school of the twentieth century, one of the first students and colleagues of Adalbert Erdelyi and Joseph Bokshay.*

Keywords: *art, Transcarpathian school of painting, art education of Transcarpathia, traditions.*